

vann fra fjell til fjord

Sammen for vannet

Tiltaksprogram

i vannområde Mandal - Audna

Foto: Vegard Næss

Høst 2020

Innhold

1. Innledning.....	3
2. Om tiltaksprogrammet.....	4
2.1. Vannområdet vårt	4
3. Miljøtilstand og miljøutfordringer	7
3.1 Økologisk og kjemisk tilstand til vannforekomster i vannområdet	7
3.2 Hovedutfordringer i vannområdet.....	8
4. Forslag til tiltak innenfor kommunalt ansvarsområde.....	10
4.1 Avløpsvann	11
4.2 Landbruk.....	16
4.3 Beskyttelse av drikkevann.....	18
4.4 Klimatilpasning	20
4.5 Andre tiltak.....	20
5. Tiltak og oppfølging hos andre sektormyndigheter	22
6. Tiltak og undersøkelser som er gjennomført i vannområdet	22

---

1. Innledning

Tiltaksprogrammet for Agder vannregion blir basert på tiltaksprogrammer fra vannområdene i regionen. I motsetning til det forrige tiltaksprogrammet fra 2014, er det denne gang bare tatt med tiltak der kommunene er ansvarlig for virkemidlene. Tiltak mot påvirkninger fra langtransporterte luftforurensninger, større veier og vannkraft er derfor ikke tatt med. Det gjelder også tiltak mot diffus forurensning fra veier, båttrafikk og sedimenter i tilknytning til havner og gammel industri. Fylkesmannen er forurensningsmyndighet for større renseanlegg med avløp som tilsvarer mer enn 2000 personer, for fiskeoppdrettsanlegg og andre konsesjonspliktige utslipp.

Som sektormyndighet og arealmyndighet har kommunene et selvstendig ansvar for å følge opp vannforskriften. Den regionale planen for vannforvaltning har nasjonale mål. Disse målene og tiltak for å nå målene er registrert i den nasjonale databasen www.vann-nett.no. På den måten kan vann inkluderes på et tidlig stadium i kommuneplanene. Kommunene skal ikke planlegge slik at miljømålene i vannforskriften ikke kan nås. Planer eller tiltak som kan føre til overskriding av grenseverdier for god økologisk tilstand kan utløse krav om konsekvensvurdering.

Tiltaksprogrammet for Mandal-Audna vannområde er basert på uttrekk fra Vann-nett der bl.a. tilstand, påvirkninger og forslag til tiltak er registrert. Analysen er også basert på møter med kommunene, der vannområdekontakter og spesielt vann og avløp og landbruk har vært representert. Arbeidet med tiltaksprogrammet bygger bl.a. på Hovedutfordringer i vannområde Mandal-Audna, som var på høring i 2019.

Helge Kiland i Faun Naturforvaltning har vært engasjert av Agder fylkeskommune til å skrive tiltaksprogrammet.

---

2. Om tiltaksprogrammet

For å sikre en bærekraftig vannforvaltning på lokalt nivå, har vi utarbeidet et lokalt tiltaksprogram for vannområde Mandal-Audna vannområde. Tilsvarende er utarbeidet for de andre vannområdene i vannregion Agder. Summen av disse vil danne grunnlag for Regionalt tiltaksprogram som blir vedtatt sammen med Regional plan for vannforvaltning.

Det lokale tiltaksprogrammet er en oppdatering og revurdering av tiltak i vannområdet for den nye planperioden 2022-2027. Tiltakene er foreslått for å oppfylle miljømålene, jfr vannforskriften § 25. Tiltaksprogrammet er utarbeidet i nært samarbeid mellom vannområdekoordinator og sektormyndigheter.

Tiltaksprogrammene vil bli sendt ut på høring sammen med Regional plan for vannforvaltning, men det er bare det regionale tiltaksprogrammet som vedtas av fylkestingene. Tiltaksprogrammet vil være et supplement for å få en bedre forståelse for hvordan vannmiljøet er på lokalt nivå.

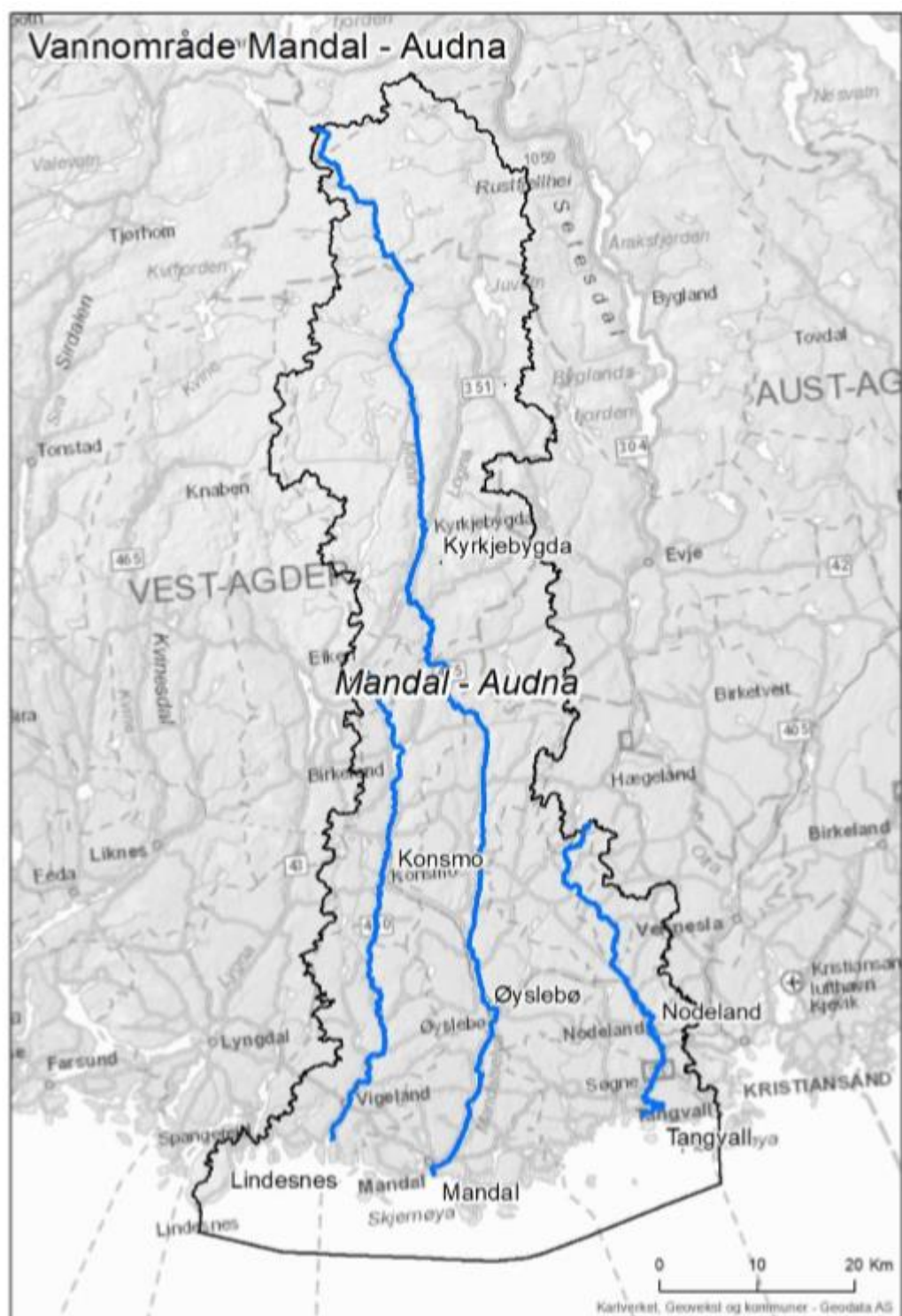
Tiltaksprogrammet gir en oversikt over behov for tiltak i kommende planperiode. Tiltakene er så langt det var mulig fulgt opp med kostnadsoverslag. Kostnadene er oppgitt samlet for hele perioden og fordelt på driftsutgifter og investeringer. Tiltakene er lagt inn i Vann-nett, der også virkemiddeleier og ansvarlig for tiltaket er oppgitt. Kostnaden er oppgitt for hvert tiltak, uavhengig av hvem som er ansvarlig for tiltaket.

I forrige planperiode har det vært lagt inn tiltak av typen «Tiltakspakke for landbruket» og «Tiltakspakke for småbåthavner». Dette er lite presist, og vi har derfor prøvd å splitte det opp og få fram konkrete tiltak. På flere vannforekomster har det også vært lagt inn tiltak som «Problemkartlegging og kunnskapsinnhenting». Her viser vi til egne programmer for tiltaksovervåking som finansieres av Fylkesmannen i samarbeid med Fylkesmannen og i noen tilfeller også av kommunene, kraftselskaper og andre. Kartlegging av forurensningskilder, eksempelvis utilfredsstillende avløpsløsninger er derimot tiltak som kan føres under MT187 Kart- og planlegging spredt avløp.

2.1. Vannområdet vårt

Mandal-Audna vannområde består av kommunene Lindesnes, Mandal, Marnardal, Audnedal, Åseral og Kristiansand (tidligere Songdalen og Søgne). Vannområdeutvalget har bestått av ordførerne i de 7 kommunene sammen med faglig kontaktperson fra hver kommune. Vannområdet har tidligere hatt en egen prosjektkoordinator, men denne funksjonen er etter hvert overtatt av Agder vannregion.

Vannområdet omfatter de tre hovedvassdragene fra øst mot vest, Søgneelva/Songdalselva, Mandalselva og Audna. Mandalselva har utstrakt kraftutbygging med 6 kraftverk og samlet årsproduksjon på ca. 1580 GWh. Ved utløpet går elva gjennom sentrum i Mandal. Sideelva Kosåna øst for hovedvassdraget er verna etter Verneplan for vassdrag 1. Audnavassdraget har sitt utspring nord i Audnedal kommune og renner ut i Snigsfjorden i Lindesnes. Søgne- og Songdalselva er verna i Verneplan for vassdrag og i utløpet av Audna er det et naturreservat.

Figur 1. Mandal – Audna vannområde, fra Hovedutfordringer i vannområde Mandal-Audna 2019.

Tall og prognoser fra Statistisk Sentralbyrå viser en kraftig befolkningsvekst i nedre deler av vannområdet, mens flere av kommunene i øvre del vil ha nedgang eller stagnasjon i folketallet.

Tabell 1. Prognose for folketallsutvikling i kommuner innen Mandal-Audna vannområde 2018 – 2040. Fra Statistisk Sentralbyrå.

Kommune	2018	2030	2040	Kommune	2018	2030	2040
Mandal	15659	16674	17500	Marnardal	2308	2501	2700

Lindesnes ¹	4938	5233	5400	Åseral	943	1005	1100
Audnedal ²	1706	1976	2200	Søgne og Songdalen ³	17998		22300

De viktigste brukerinteressene i vannområdet knytter seg til vannkraftregulering, drikkevann, landbruk, friluftsliv, næringsutvikling (industri), vei og infrastruktur. Ny E39 planlegges i Mandal, Lindesnes og Lyngdal. De samlede problemstillingene rundt E39 og andre infrastrukturprosjekter i regionen er store og komplekse. Det gjennomføres konsekvensutredninger og det skal iverksettes avbøtende tiltak for vannmiljø. I kystvannsforekomstene kommer også yrkesfiske, havbruk, turisme og sjøtransport og inn som viktige brukerinteresser.

Et godt vannmiljø er viktig for rekreasjon med blant annet fiske, padling, båtliv, bading, turgåing og landskapsopplevelser. Det er også viktig for bevaring av biologisk mangfold med våtmarker som er viktige for fuglelivet under trekk, hekking og overvintring, bevaring av trua arter som elvemusling, laks (nasjonale laksevassdrag) med videre.

¹ Fra 1.1.2020 slått sammen med Mandal og Marnardal

² Slått sammen med Lyngdal fra 1.1.2020

³ Søgne og Songdalen er fra 1.1.2020 slått sammen med Kristiansand kommune.

3. Miljøtilstand og miljøutfordringer

3.1 Økologisk og kjemisk tilstand til vannforekomster i vannområdet

I Mandal-Audna vannområde er det registrert 32 kystvannforekomster, 6 grunnvannsforekomster, 77 innsjøforekomster og 297 elveforekomster. Innsjøforekomstene er innsjøer som er større enn 500 daa, med enkelte unntak. 9 av innsjøene og 19 elveforekomster er karakterisert som sterkt modifiserte, vesentlig på grunn av vannkraft. Alle naturlige vannforekomster skal ifølge vannforskriften og vannrammedirektivet ha minst god økologisk og kjemisk tilstand.

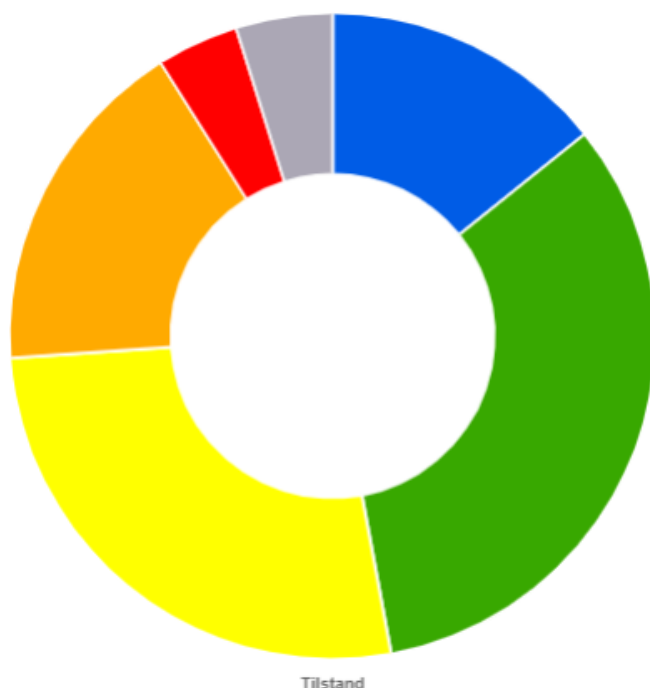
Av de 462 vannforekomstene var 368 vannforekomster satt i risiko for ikke å nå miljømålet innen 2021. Hovedbelastningene i vassdraget er sur nedbør, vannkraftreguleringer, transport, krypsiv, fremmede arter, eutrofiering og forurensede sedimenter.

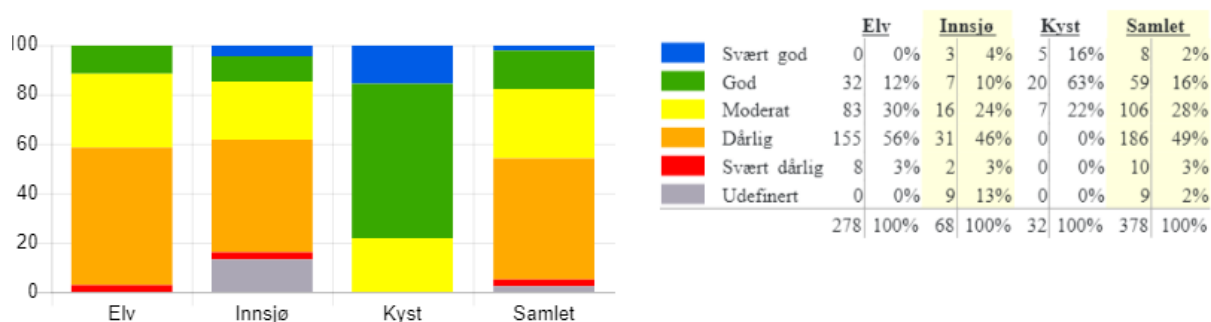
Figur 2. Miljømål for alle vannforekomster i Mandal-Audna vannområde

Nesten en fjerdepart av overflatevannforekomstene er i dårlig eller svært dårlig tilstand, og under 20 % er i god eller svært god tilstand. Den vesentligste årsaken til svært dårlig tilstand er påvirkning fra vannregionspesifikke stoffer fra industri og båttrafikk. Sur nedbør er viktigste årsak til at vannforekomster har moderat eller dårlig tilstand. For disse vannforekomstene ventes det ikke at målet om minst god tilstand kan nås i kommende planperiode.

	TILSTAND	ANTALL	%
😊	Svært god	59	14.3
🙂	God	136	32.9
😐	Moderat	111	26.8
😞	Dårlig	71	17.1
😡	Svært dårlig	17	4.1
😕	Udefinert	20	4.8
	Alle	414	100.0

Figur 3. Økologisk tilstand i alle overflatevannforekomster

Figur 4. Vannkategori med tilstand i naturlige vannforekomster

3.2 Hovedutfordringer i vannområdet

De viktigste utfordringene registrert i Vann-nett er omtalt i vedlegg 3 til høringsdokument 2 Hovedutfordringer for vannregion Agder. Vedlegg 3 har tittelen Hovedutfordringer for vannområde Mandal-Audna 2022-2027.

Utfordringene omfatter bl.a. avrenning av næringssalter fra jordbruk, der Kittelsbekken i Audna, nedre del av Mandalselva og Songdalselva er spesielt nevnt. Fremmede arter har stor påvirkning på

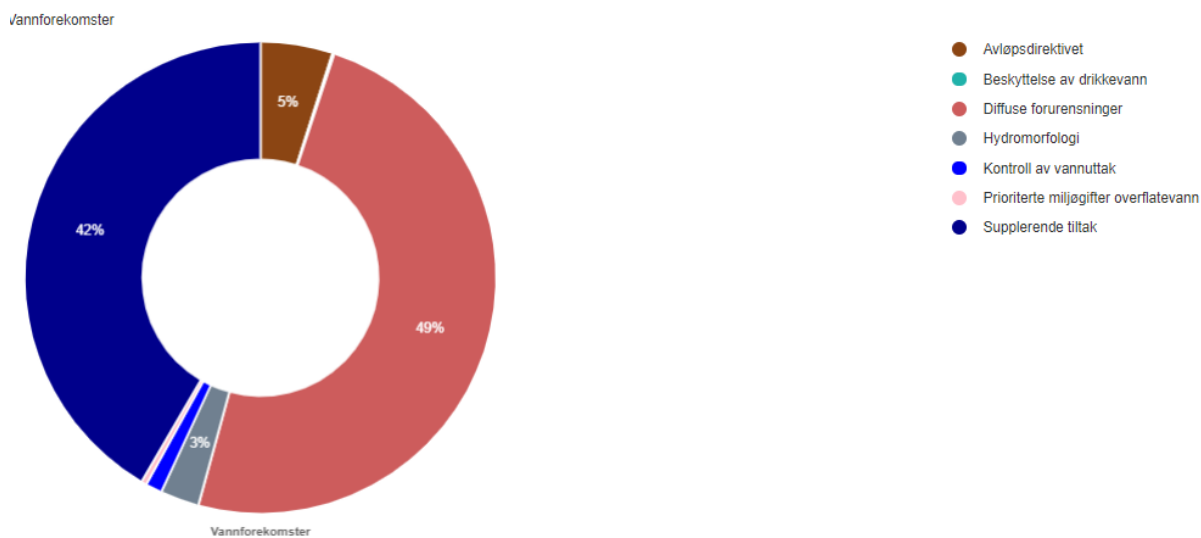
---

12 vannforekomster, med sørp som nytt innslag i nedre del av Mandalselva. Avrenning fra tette flater med bl.a. veier gir ofte problemer med overvann som er forurensset med tungmetaller og andre miljøgifter. Deler av fjorden utenfor Mandal er påvirket av industriforurensning. Mange av fjordene på Sørlandet er terskelfjorder og derfor særlig sårbare for slik påvirkning. Mindre vassdrag og bekker kan ofte være sterkt påvirket av fysiske inngrep.

I det kommunale ledningsnettets gir overvann ofte problemer i renseanleggene. Pumpestasjoner har ved flere anledninger sviktet under flomepisoder. I småbåthavner kan båtpuss gi høye konsentrasjoner av miljøgifter, og stoffer som benyttes i maling, bunnstoff og impregnering må ikke lekke ut i vannforekomsten. Det er også registrert avfall, tømming av toaletter og annen forurensning fra fritidsbåter. Plast i mange varianter kommer bl.a. med elver og kyststrømmer. Havbruk og fiskeoppdrett gir nye utfordringer med avfall, sykdommer og genetisk påvirkning av naturlige fiskestammer.

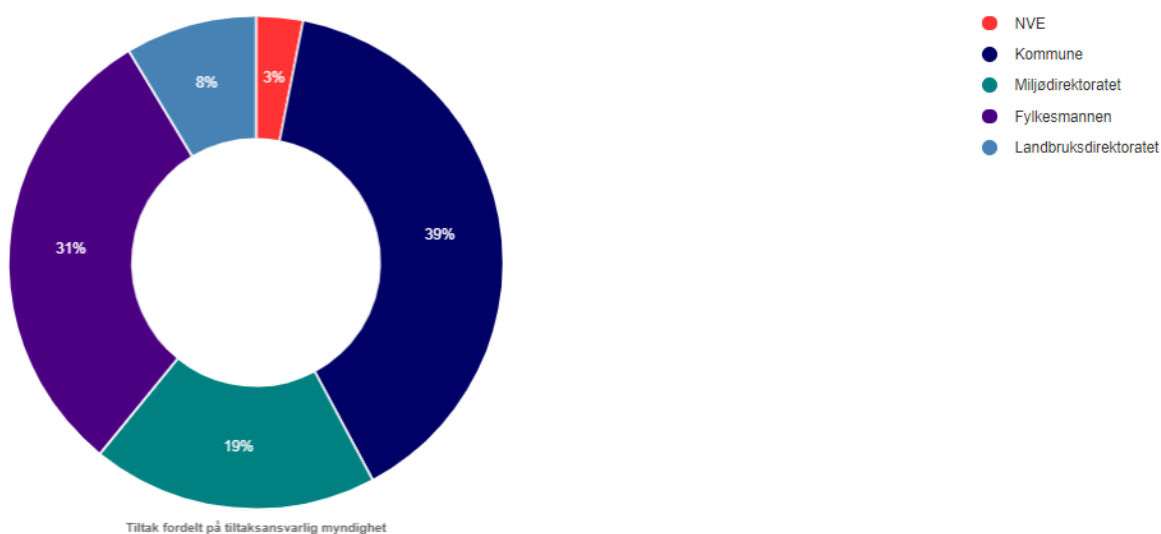
4. Forslag til tiltak innenfor kommunalt ansvarsområde

Omtrent 2/3 av alle tiltak som er registrert i Vann-nett regnes som supplerende tiltak, mens resten er tiltak som følger av forskrifter og pålegg. Diffuse forurensninger gjelder 345 vannforekomster og skyldes vesentlig langtransportert luftforurensning (sur nedbør). Dette ligger utenfor lokalt ansvarsområde. Grunnleggende tiltak er hjemlet i lovverket og skal gjennomføres med mindre de er uforholdsmessig dyre. Supplerende tiltak er aktuelle der de grunnleggende tiltakene ikke er tilstrekkelige. Figur 6 viser andel vannforekomster som er registrert på aktuelle nøkkeltiltak.

Figur 5. Nøkkeltiltak i Mandal-Audna vannområde

Kommunene er ansvarlig myndighet for mange av tiltakene (figur 8). I omtrent 300 av vannforekomstene gjelder dette informasjon og kompetansebygging mv.

Figur 6. Tiltak fordelt på ansvarlig myndighet

4.1 Avløpsvann

Tilstand og utfordringer

Kommunale hovedplaner for vann og avløp gjelder vanligvis for en 7 – 10 års periode og inneholder bl.a. en tilstandsvurdering av vann- og avløpsnett i kommunen samt forslag til nyinvesteringer. Åseral kommune har nylig fått sin hovedplan, mens planen for Lindesnes kommune er under utarbeiding. Hovedplanen for vann og avløp i Vennesla kommune gjelder fram til 2023.

I tiltaksanalysen fra forrige planperiode var det foreslått at alle kommuner innen utgangen av 2016 skal ha vedtatt en Hovedplan for avløp som går fram til 2021 eller lenger. Denne skal inkludere:

- Full separering av ledningsnett.
- Gjennomføringsplan for sanering av fremmedvann til ledningsnett.
- Strategi for håndtering av overvann fra eksisterende og fra ny tettbebyggelse. Gode driftsrutiner for overvannssystemet må sikres. Faren for miljøgifter i overvannet må kartlegges og tilpassede rens tiltak må eventuelt gjennomføres.
- Plan for kartlegging, rapportering og reduksjon av overløp, basert på systematisk rapportering og oppfølging av alle overløpshendelser.
- Innen 2021 skal det være installert utjevning på alle overløp med tilrenning fra tett flate på mer enn 30 m³/time.
- Plan for sanering av spredte avløp. Der spredte avløp ikke planlegges sanert skal det begrunnes.
- Retningslinjene for håndtering av avløpsstrategien skal nedfelles i lokal avløpsforskrift eller tilsvarende skriftlige retningslinjer. For større renseanlegg bør nitrogenrensing vurderes. Dette foreslås som en del av den utredning som må gjøres hver gang et slikt anlegg skal ha en større ombygging eller det skal bygges nytt anlegg. Vurderingen må gjøres på grunnlag av oppdatert kunnskap om eutrofieringssituasjonen og godkjennes av Fylkesmannen. For at kommunene mer effektivt kan håndtere sin oppgave på avløpssektoren anbefales det at de etablerer regionalt samarbeid i felles avløpsenhet som håndterer kompetanseutvikling, prosjektledelse, forskrifter, saksbehandling, drift og kontroll.

Tabell 2. Renseanlegg. Der type anlegg ikke er angitt er det krav om 90 % rensing av fosfor

Kommune	Anlegg	Dimensjon	Type	Resipient
Vennesla kommune	Homstean	400 – 800 pe	Biologisk-kjemisk rensing	Songdalsvassdraget 022-840-R
Lindesnes kommune	Tregde		Mekanisk slamavskiller	0131020201-C Buøysuns indre
	Farestad-Rosnes	2000 pe		0131020300-C Hellefjorden
	Syrdal	8000 pe	Nytt anlegg 2016, biologisk og kjemisk + våtmarksfilter	0132030300 Syrdalsfjorden
	Bjelland	150 - 200 pe	85 % fjerning av fosfor	
	Grønvika		Biologisk	
	Heddeland	1500 pe	90 % fjerning av fosfor	
	Heslandsheimen	150 pe	Kjemisk og biologisk	
	Vigmostad	200 pe	Kjemisk	
	Sjølingstad	16 boliger	95 % fjerning av fosfor	Sjølingstadbekken
Andre anlegg, Lindesnes kommune	Kåfjorden	150 pe		Kvåfjorden
	Fjeldskår hytteområde	133 pe	Slamavskiller	
	Ramsland, Lindesnes kultur- og feriesenter	90 pe	Slamavskiller	
	Øksnevik	116		
	Småbakkan	20 hytter, 12 kbm/døgn		0131020201-C Buøysuns indre
	Melkevika	18 hytter		Søndre Melkevika
	Sjøbodvikåsen	160 pe		Sjøbuvika
	Hillesund	100 pe		0132010300-C Hillevågen
	Saudalsheia	250 pe		Grasdalsbukta
	Lundevik	19 boliger	Slamavskiller	Lundevig
	Lillestøl	105 pe	Slamavskiller	Harkmarksfjorden
	Fuglevik	162 pe		Kaste
	Kigeholmen	20 hytter, 80 pe		0131020400-C Skjernøysundet
	Lian vest	150 pe		Harkmarksfjorden
	Launes	80 pe		Stokksbukta
	Høksås	200 pe		Grønsfjorden
	Landøy øst	215 pe		0131020202 Buøysund ytre
	Ytre Lande	375 pe		0131020300-C Hellefjorden

Åseral kommune	Kyrkjebygd	800 pe	Nytt anlegg i 2017. Utbedre ledningsnett	022-495-R Øvre Logna
	Bortelid	1700 pe	Renseanlegg fra 2005. Utbedring av ledningsnett	022-1170-L Juvatn
	Ljosland	500 pe	Nytt anlegg planlagt 2020. Utbedre ledningsnett	022-1162-L Ljoslandsvatnet
	Eikerapen	500 pe	Kapasitetsøkning bør vurderes. Utbedre ledningsnett	022-1158-L Øre
	Kylland	130 pe	Nedslitt anlegg, nytt anlegg er ønskelig	022-633-R Mandalsåni
	Lognavatn	500 pe	Ombygd fra biorotor til kjemisk rensing 2011. Nytt rensetrinn bør vurderes	022-1159-L Lognevatnet

I Åseral er det i tillegg til de kommunale anleggene også noen private, felles anlegg. Avløp fra separate anlegg omfatter fra 1 til 7 hus. Alle slamavskillere er registrert med GPS og blir regelmessig tømt i regi av kommunen. Mye av ledningsnett (ca 90 %) er yngre enn 20 år. Det anses aktuelt å skifte ut 1600 m av ledningsnett fram til 2027. Ledningsnett skal separeres og felles kummer for både drikkevann, spillvann og overvann vil på sikt bli fjernet. Det skal lages oversikt over alle overløp og resipientovervåking ved renseanlegg og spredte avløp. Vann- og avløpsanlegg i turistområder gir store utfordringer på VA-sektoren i kommunen. Slam fra renseanleggene blir levert til slamlagune i Hægebostad kommune.

Vennesla kommune har også regler for håndtering av overvann. Når eldre rør skal fornyes skal det nye røret være minst en dimensjon større enn det gamle. Hyttefelt med innlagt vann og avløp skal ha felles avløpsanlegg. For nye anlegg og for vesentlige utvidelser av eksisterende anlegg er det krav om minst 90 % rensing av fosfor og et biologisk oksygenforbruk på 70 % for større tettbebyggelse og 90 % for enkelthus og hytter.

Lindesnes kommune arbeider for tida med en ny avløpsplan. Denne planlegges vedtatt i løpet av året. Sentralt i denne planen vil bli. være å få en oversikt over alle separatutslipp i kommunen (eldre og nyere), - anlegg som omfattes av forurensningsforskriftens §§ 12 og 13 (med dette menes også etablerte avløpsløsninger før forurensningsforskriften trådte i kraft i 2007). Forhåpentligvis vil dette gi oss et register over alle separatutslipp i kommunen. Dette vil kunne gi kommunen et godt verktøy knyttet til tilsyn med slike anlegg. Etter at en slik oversikt foreligger, vil kommunen kunne lage en strategi for oppfølging og tilsyn.

Tiltak

Tabell 3. Etablering eller oppgradering av avløpsanlegg, grunnleggende tiltak

Tiltakstyper	Vannforekomst	Beskrivelse	Investerings-kostnad	Drifts-kostnad
MT304 Tiltakspakke avløp	022-650-R, 022-654-R, 022-814-R 022-	Oppgradering av avløpsnett		
MT305 Tiltak renseanlegg	022-1170-L, 022-1162-L, 022-633-R	Nytt renseanlegg Ljosland, Bortelid og Kylland	78,9 mill	
MT323 Tillatelser og veiledning	27 vannforekomster	Sanering av spredte avløp. Full separering av avløpsnett		
MT344 Kart- og planlegging				
MT 349 Tilsyn og oppfølging	0131020201-C Buøysund-indre	Oppfølging av utslipp		
MT81 Nedleggelse/overføring til annet vassdrag				
Totalt byer og tettsteder				
MT82 Tilknytning av separate avløp til kommunal nett				
MT83 Utbedring av separate avløpsanlegg i følsomt og normalt område	022-633-R Mandalselva	Utbedring av ledningsnett i Åseral	12,8 mill	
MT205 Utbedring av separate avløpsanlegg i mindre følsomt område				
MT87 Kart- og planlegging spredt avløp				
MT88 Forskrifter og tilsyn	Tiltakspakke Åseral Tiltakspakke avløp 022-11688-L Aurebekkvannet Tiltakspakke 023-1231-L Tarvannet Utslipp fra renseanlegg 0131020300-C Hellefjorden	5 1 1 1		
Totalt spredt bebyggelse og hytter				

Tabell 4. Supplerende tiltak avrenning og avløpsanlegg

Tiltakstype	Tiltaksnavn - beskrivelse	Antall	Investeringskostnad
MT324 Forbedring av kunnskapsgrunnlaget	Tiltakspakke småbåthavner	1	
	Undersøkelse av diffus avrenning til Harkmarksfjorden	1	Utført
	Diffus avrenning fra dyrka mark	1	
MT 328 Tilsyn med avfallshåndtering i havner	Tiltakspakke småbåthavner	14	
MT305 Tiltak renseanlegg		1	
MT86 Utbedring av avløps- og overvannsanlegg		4	

Spredte avløp og hytter	Tiltaksnavn	Antall husstander	Investeringskostnad
MT87 Kart- og planlegging spredt avløp			
MT82 Tilknytning av separate avløp til kommunalt nett			
MT83 Utbedring av separate avløpsanlegg i følsomt og normalt område			

Positive virkninger for økosystem og samfunn

Påvirkningsfaktor	Aktuelle tiltak	Nytte for økosystemene	Nytte økosystemtjenester
Fosfor, nitrogen, organisk materiale, bakterier, miljøgifter og mikroplast	Renseanlegg Ledningsnett Rensetiltak spredt bebyggelse/hytter	Redusert algevekst Bedre forhold for bunndyr og fisk Bedre forhold for sukkertare og ålegress Redusert mikroplast Mindre miljøgifter	Redusert rensebehov/-kostnad drikkevann Bedre kvalitet jordvanning Bedre badevannskvalitet Bedre fiske Smitteforebyggende Økt kvalitet som rekreasjonsområde Klimatilpasning Ressursvern fosfor

4.2 Landbruk

Tilstand og utfordringer

Regionale miljøprogram (RMP) innebærer en prioritering og målretting av innsatsen mot miljøutfordringene i fylket. Det skal bidra til gjennomføring av miljøtiltak i jordbruket som er tilpasset regionale ulikheter i driftsforhold og miljøutfordringer. Fylkesmannen definerer «prioriterte områder» og «andre områder» ut fra tilstand i vannområdene, landbrukspåvirkning og behov for tiltak. Prioriterte RMP tiltak i Agder er:

- Ingen jordarbeiding
- Bruk av fangvekster etter gjødsling
- Grasdekte kantsoner i åker

Med rask nedmolding er spredning av husdyrgjødsel tillatt fram til 1. november. Ellers skal det kunne høstes en avling etter gjødsling.

Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) blir gitt som engangstilskudd til investeringer og vedlikehold. Formålet er å ivareta natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensning fra jordbruket til vann og luft, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Tiltaksstrategien skal harmonere med nasjonalt miljøprogram og regionalt miljøprogram.

Tiltak

Tabell 5. Tiltak for å redusere avrenning av næringssalter fra jordbruk

KTM 2 og 17 Tiltak mot næringssalter og jorderosjon	Investeringskostnad	Driftskostnad	Beskrivelse
MT281 Utbedring av hydrotekniske anlegg			
MT288 Bestemte jordarbeidingstiltak mv iht regional forskrift			
MT289 Gjødsellager, pressaft og andre punktblastninger			
MT336 Tilsyn etter forskrift om gjødselvarer mv av organisk opphav			
SUM grunnleggende tiltak			
Supplerende tiltak	Investering	Drift	Beskrivelse
MT43 Grasdekt kantsone mot vassdrag i åker			
MT45 Gras på arealer utsatt for flom og erosjon			
MT46 Fangvekster			
MT283 Erosjonssikring i og langs vassdrag			

MT284 Fangdammer			
MT285 Ingen jordarbeiding om høsten mm			
MT292 Miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel			
MT338 Hydrotekniske anlegg/tiltak			
MT347 Miljøavtaler i landbruket			
MT363 Skjøtsel av kantsoner 022-687-R Songdalselva		20000	2000
SUM			

Tabell 6. Andre supplerende tiltak

Tiltakstype	Tiltaksnavn - beskrivelse	Antall	Investerings-kostnad
MT121 Tiltak mot plastforsøpling	Fjerning av landbruksplast, 022-687-R Songdalselva	2	50 000

Tabell 7. Tiltak for å forebygge eller kontrollere forurensning fra skogbruk

Tiltakstyper	Investerings-kostnad	Drifts-kostnad
MT58 Miljøhensyn ved drift og avvirkning		

Tabell 8. Supplerende tiltak skogbruk

Tiltakstype	Tiltaksnavn - beskrivelse	Antall	Investerings-kostnad
MT59 Informasjon og veiledning om avrenning fra skogbruk			
MT61 Vannmiljøtiltak i skog utover krav			

4.3 Beskyttelse av drikkevann

Hoveddrikkevannskilde for Mandal er Skadbergvann, med Ommundsvann som suppleringskilde. Ved behov pumpes ekstra vann fra Ommundsvann opp i Skadbergvann. Potensielt framtidig drikkevannskilde er Moslandsvann. Vannkildene har vesentlig risiko for påvirkning fra nye veier. Det gjelder spesielt Ommundsvann og Moslandsvann. Møglandsvann kan komme til å erstatte Ommundsvann som suppleringskilde. Vannkvaliteten i Skadbergvann betegnes som god. En omlegging av drikkevannsystemet som foreslått av Nye Veier kan komme til å koste 12 – 15 mill kr (Sweco 2019).

Kristiansand kommune benytter i dag Rossevang og Tronstadvann som vannkilder, men er i ferd med å utrede alternativer, blant annet i Grimevang i Lillesand. Tronstadvann interkommunale vannverk forsyner store deler av Søgne og Songdalen samt halve Kristiansand med drikkevann. Åseral kommune har 6 kommunale vannverk; Kyrkjebygd, Kylland og Lognavatn forsyner i hovedsak fastboende og er basert på grunnvannsbrønner, mens vannverkene i Bortelid, ved Ljosland og Eikerapen benytter overflatevann og stort sett forsyner hytter. Ingen av vannverkene har reservevannkilder. I hovedplanen for vann og avløp er det foreslått en ROS-analyse for alle vannverkene.

Kommune	Område	Kilde	Vannforekomst ID	Merknad
Åseral	Kyrkjebygd	Grunnvann		
	Bortelid	Kvitevatn		
	Ljosland	Farevatn		
	Eikerapen	Storevatn		
	Kylland	Grunnvann		
	Lognavatn	Grunnvann		
Lindesnes	Mandal	Skadbergvann		Hovedkilde
		Ommundsvann		Supplerende
		Moslandsvann		Framtidig
		Møglandsvann		Framtidig
	Lindesnes	Tarvatnet		Hovedkilde
Kristiansand	Marnardal			
	Kristiansand	Rossevang		
	Kristiansand, Søgne og Songdalen	Tronstadvann		Hovedkilde
	Songdalen	Vatneli	Grunnvann/borehull i fjell	
	Songdalen	Lauvlandsmoen	Grunnvann, fjell/lausmasser	
	Songdalen	Røyrvann		Reserve

Tabell 9. Tiltak drikkevannskilder

Tiltak for beskyttelse av drikkevann	Kilde	Investerings-kostnad	Drifts-kostnad
MT 156 Arealbegrensninger i nedbørfelt til drikkevannskilder, overflatevann	Tronstadvann Rossevang Lauvlandsmoen		
MT 156 Arealbegrensninger i nedbørfelt til drikkevannskilder, grunnvann			
MT188 Enkeltvedtak mot forurensende virksomhet eller aktivitet			
MT209 Ferdseleksrestriksjoner på veier rundt drikkevannskilder			
MT210 Informasjonsmateriell om restriksjoner i nedbørfelt til drikkevannskilder			
MT18 Mulighet for innsigelse etter drikkevannsforskriften			
Totalt for tiltak for beskyttelse av drikkevann			

Tiltak

Tabell 10. Tiltak mot avrenning og lekkasje fra forurenset grunn

Tiltakstyper	Vannforekomst	Beskrivelse	Investerings-kostnad	Drifts-kostnad
MT 47 Tiltak i forurenset grunn, forurensningsforskriften kap. 2				
MT 48 Undersøkelse/kartlegging forurensningsforskriften kap. 2				
MT 49 Utarbeide tiltaksplan, forurensningsforskriften kap. 2				
MT 53 Kartlegging og risikovurdering av gamle fyllinger				
Totalt for tiltak for opprydding av forurenset grunn				

Tabell 11. Tiltak for utfasing eller reduksjon av prioritert farlige stoffer fra diffuse utslipp eller punktkilder

Tiltakstyper	Investerings-kostnad	Drifts-kostnad
MT250 Regulering av miljøgiftpåslipp		
Totalt for tiltak for opprydding av forurenset grunn		

4.4 Klimatilpasning

Det er ikke registrert klimatilpasning som grunnleggende tiltak i vannområdet.

Tiltak

Tabell 12. Tiltak for naturlig fordrøyning av overflatevann

Tiltak for naturlig fordrøyning av overflatevann	Vannforekomst	Beskrivelse	Investerings-kostnad	Drifts-kostnad
MT 86 Infiltrasjon av overvann				
MT 280 Fordrøyning av overvann				
MT89 Trygg bortledning til resipient				
MT8 Naturbasert tilpassing til flom				
Totalt for tiltak for overvannshåndtering				

Tabell 13. Supplerende tiltak for naturlig fordrøyning av overflatevann

Tiltakstype	Tiltaksnavn - beskrivelse	Antall	Investerings-kostnad
MT 86 Infiltrasjon av overvann			

4.5 Andre tiltak

Tiltakspakke jordbruk er felles for alle kommuner i vannområdet. Den består av følgende elementer:

- Årlige temamøter om gjødsling/jordbearbeiding/kantsoner
- Optimalisering av gjødsling ut fra faktisk vekstsesong
- Optimalisering av lagerkapasitet for husdyrgjødsel
- Motivere til oppslutning om "" tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel"" i Regionalt Miljøprogram (RMP)
- Gjøre kantsonene mer effektive
- Tilpassing av lokal forskrift, som kan være strengere enn Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav ut fra lokale hensyn
- Styrket overvåking og rapportering av avrenningssituasjonen
- Økonomisk støtte må tilpasses miljømålene

I Vann-nett har Tiltakspakke jordbruk vært ført opp som tiltak i 208 vannforekomster, det vil si alle vannforekomster med påvirkning fra jordbruk. Isteden bør tiltakspakken spesifiseres på konkrete

---

tiltak som angitt i tabell 5. Siden rådgivning og kursing er en ordinær del av landbruksforvaltningen føres det ikke opp noen spesiell kostnad her.

Tabell 14. Oversikt over andre tiltak (supplerende tiltak)

Tiltakstype	Tiltaksnavn - beskrivelse	Antall	Investerings- kostnad
MT101 Informasjon og kompetansebygging	Tiltakspakke jordbruk	208	

---

5. Tiltak og oppfølging hos andre sektormyndigheter

6. Tiltak og undersøkelser som er gjennomført i vannområdet

Søgne- og Songdalselva ble undersøkt og kartlagt i 2018 (Gustavsen 2019). Et kartleggingsprosjekt i Kittelsbekken i Lindesnes er avsluttet, og det var en stor ryddeaksjon langs kysten av Mandal i regi av Naturvernforbundet sommeren 2018. Naturvernforbundet har kartlagt Skogsfjorden i Mandal, og vil fortsette med et prosjekt i ytre del av Skogsfjorden. Naturvernforbundet arbeider med et prosjekt på utslippsfri vask av småbåter. I Harkmaksfjorden er det i 2019 gjennomført en undersøkelse og klassifisering av miljøtilstand og hva fjorden kan tåle av organisk forurensning i framtida.

Kristiansand kommune 2018. Hovedplan vannforsyning.

SWECO 2019. KU tilleggsutredning drikkevann. Områderegulering med konsekvensutredning for E39 Mandal – Lyngdal øst. Nye Veier.

Gustavsen, P.Ø. 2019. Problemkartlegging i Songdalselva, Vest-Agder 2018. Gustavsen naturanalyser, rapport 1/2019.

Solem, M., Mølmen, A., Oustad, K. 2018. Åseral kommune. Hovedplan for vann og avløp (2018 – 2019). Rambøll, 116 s.

Ulvestad, L., Roland Hansen, R. 2019. Miljøovervåking i Harkmarksfjorden 2019. DNV-GL, rapport nr. 2019-1196.

Trannum, H.C., Håvardsholm, J. 2019. Kartlegging av forurensede sedimenter og risikovurdering av Skogsfjorden, Mandal. NIVA rapport 7343-2019.

COWI 2014. Vennesla kommune. Hovedplan avløp.

Fosse, K. P. 2013. Hovedplan vann 2012 – 2022. Kommunedelplan for Songdalen kommune. Asplan Viak.

Mandal-Audna vannområde 2013. Vannområdet Mandal – Audna. Tiltaksanalyse.

